

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

મા બિંદા એક્સપ્રેસ કેરિયર અને અન્ય

વિ.

નોર્થઈસ્ટ ફ્રન્ટિયર રેલવે અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૭૫૧ વર્ષ ૨૦૧૩)

નવેમ્બર ૨૯, ૨૦૧૩

[ટી.એસ. ઠાકુર અને વિક્રમજીત સેન, ન્યાયમૂર્તિઓ]

સરકારી

કરારો:

ટેન્ડરો – ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ખામીઓ માટે તે પ્રક્રિયા રદ કરવી – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: આવા ટેન્ડરો મંગાવતી નોટિસના જવાબમાં ટેન્ડર સબમિટ કરવું એ માત્ર ઓફર કરવા સમાન છે જેને સ્વીકારવા રાજ્ય અથવા તેની એજન્સીઓ બંધાયેલી નથી – તેથી ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ભાગ લેનારા બિડરો એવી આગ્રહ રાખી શકે નહીં કે તેમના ટેન્ડર માત્ર એટલા માટે સ્વીકારવા જોઈએ કે આપેલ ટેન્ડર સૌથી ઊંચું છે કે સૌથી નીચું છે, જેનો આધાર એ વાત પર છે કે કરાર જાહેર મિલકતના વેચાણ માટે છે કે સરકાર વતી કામોના અમલીકરણ માટે – ભાગ લેનારા બિડરો માત્ર તેમના ટેન્ડરોના મૂલ્યાંકનની બાબતમાં ન્યાયી, સમાન અને ભેદભાવ વિનાની સારવાર મેળવવા માટે હકદાર છે – તે હદ સુધી ટેન્ડરરને લાગુ કરી શકાય તેવો અધિકાર છે – વર્તમાન કેસમાં, સમગ્ર ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ગંભીર ખામીઓ હતી,

જેના પરિણામે રેલવેને ભારે નાણાકીય નુકસાન થયું હોત અને તે જાહેર હિતમાં ન હતું કે કોઈ કાયદાકીય ફરજ દ્વારા જરૂરી ન હતું – તેથી, ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાનો નિર્ણય કોઈપણ રીતે ભેદભાવપૂર્ણ અથવા બદલરાદાપૂર્વકનો ન હતો – તેનાથી અપીલકર્તાના કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન થતું નથી અથવા સામાવાળાની કાર્યવાહીને ગેરવાજબી કહી શકાય નહીં કે જેથી કોર્ટ તરફથી કોઈપણ દખલગીરીની ખાતરી આપી શકાય – ખર્ચ.

ટેન્ડરો – શરતો – ન્યાયિક સમીક્ષા – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: કરાર ફાળવવાના સંબંધમાં સરકાર અને તેની સંસ્થાઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સત્તા વ્યથિત પક્ષકારના ઈન્સ્ટન્સ પર ન્યાયિક સમીક્ષાને આધીન છે – કરાર આપવો એ અનિવાર્યપણે એક વાણિજ્યિક વ્યવહાર છે જે વાણિજ્યિક નિર્ણય માટે સુસંગત વિચારણાના આધારે નક્કી થવો જોઈએ – આનો અર્થ એ છે કે જે શરતોને આધીન ટેન્ડરો મંગાવવામાં આવે છે તે ન્યાયિક ચકાસણી માટે ખુલ્લા નથી સિવાય કે એવું જણાય કે તે કોઈ ચોક્કસ ટેન્ડર અથવા ટેન્ડરોના વર્ગને લાભ આપવા માટે ખાસ બનાવવામાં આવ્યા છે – ન્યાયિક સમીક્ષા.

ટ્રેન નં. ૧૫૯૬૦/૧૫૯૫૯ કામરૂપ એક્સપ્રેસ પર **VPH** (પાર્સલ વાન) માં ૨૩ ટન જગ્યાના ત્રણ વર્ષના લીઝની ગ્રાન્ટ માટે ટેન્ડર મંગાવતી તારીખ ૧૨.૭.૨૦૧૧ ની નોટિસના જવાબમાં, સૂચિત લીઝ માટે પ્રત્યેક ટ્રીપ દીઠ રૂ. ૧,૪૬,૮૭૨/- ની રકમ માટે અપીલકર્તાની બિડ સૌથી ઊંચી હોવાનું જણાયું હતું. જોકે, ટેન્ડર પ્રક્રિયાને ટેકનિકલ અને વહીવટી કારણોસર રેલવે વહીવટીતંત્ર દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાને મોકલવામાં આવેલ તે સંબંધિત તારીખ ૬.૯.૨૦૧૧ ના સંચારને હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજીમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. સિંગલ જજે એ નિર્દેશ સાથે રિટ અરજી મંજૂર કરી હતી કે જ્યાં સુધી અપીલકર્તા પક્ષકારો વચ્ચેના કરારના ભાગરૂપે પેનલ્ટી કલોઝ સ્વીકારવાનું વચન આપે, ત્યાં સુધી રેલવે વહીવટીતંત્ર સ્વીકૃતિ અને પરિણામી કરારની ફાળવણી માટે તેની બિડ પર વિચાર કરશે. જોકે, રેલવે દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તાની રિટ અરજી

ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

અપીલ ફગાવી દેતા, કોર્ટે

કોર્ટે ઠેરવેલ કે: ૧. આવા ટેન્ડરો મંગાવતી નોટિસના જવાબમાં ટેન્ડર સબમિટ કરવું એ માત્ર ઓફર કરવા સમાન છે જેને સ્વીકારવા રાજ્ય અથવા તેની એજન્સીઓ બંધાયેલી નથી. તેથી ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ભાગ લેનારા બિડરો એવી આગ્રહ રાખી શકે નહીં કે તેમના ટેન્ડર માત્ર એટલા માટે સ્વીકારવા જોઈએ કે આપેલ ટેન્ડર સૌથી ઊંચું છે કે સૌથી નીચું છે, જેનો આધાર એ વાત પર છે કે કરાર જાહેર મિલકતના વેચાણ માટે છે કે સરકાર વતી કામોના અમલીકરણ માટે. ભાગ લેનારા બિડરો માત્ર તેમના ટેન્ડરોના મૂલ્યાંકનની બાબતમાં ન્યાયી, સમાન અને ભેદભાવ વિનાની સારવાર મેળવવા માટે હકદાર છે. [પેરા ૮]

૨.૧. કરાર ફાળવવાના સંબંધમાં સરકાર અને તેની સંસ્થાઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સત્તા વ્યથિત પક્ષકારના ઇન્સ્ટિટ્યુશન પર ન્યાયિક સમીક્ષાને આધીન છે. કરાર આપવાની બાબતમાં સરકાર અને તેની એજન્સીઓએ દરેક સમયે વ્યાજબી અને ન્યાયી રીતે કાર્ય કરવાનું હોય છે. તે હદ સુધી સક્ષમ કોર્ટમાં ટેન્ડરને લાગુ કરી શકાય તેવો અધિકાર છે કે તે તપાસ કરે કે વ્યથિત પક્ષકાર સાથે અન્યાયી વર્તન કરવામાં આવ્યું છે કે જાહેર હિતના નુકસાન માટે ભેદભાવ કરવામાં આવ્યો છે. મિશિગન રબર (ઇન્ડિયા) લિ. માં, ન્યાયિક સમીક્ષાની પ્રક્રિયા માટે આ સંબંધમાં લાગુ પડતા કાયદાના સિદ્ધાંતો ઓળખવામાં આવ્યા છે. [પેરા ૮-૧૦]

રૌનક ઇન્ટરનેશનલ લિ. વિ. આઈ.વી.આર. કન્સ્ટ્રક્શન લિ. અને અન્ય ૧૯૯૮ (૩) સપ્લીમેન્ટરી એસસીઆર ૪૨૧ = (૧૯૯૯) ૧ એસસીસી ૪૯૨; મેરઠ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિ. એસોસિએશન ઓફ મેનેજમેન્ટ સ્ટડીઝ અને અન્ય વગેરે ૨૦૦૯ (૬) એસસીઆર ૬૬૩ = (૨૦૦૯) ૬ એસસીસી ૧૭૧ અને એર

ઇન્ડિયા લિ. વિ. કોચીન ઇન્ટરનેશનલ એરપોર્ટ લિ. (૨૦૦૦) ૧ એસસીઆર ૫૦૫; ટાટા સેલ્યુલર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૧૯૯૪ (૨) સપ્લીમેન્ટરી એસસીઆર ૧૨૨ = (૧૯૯૪) ૬ એસસીસી ૬૫૧, અને જગદીશ મંડલ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા અને અન્ય ૨૦૦૬ (૧૦) સપ્લીમેન્ટરી એસસીઆર ૬૦૬ = (૨૦૦૭) ૧૪ એસસીસી ૫૧૭; મિશિગન રબર (ઇન્ડિયા) લિ. વિ. સ્ટેટ ઓફ કલોરિડો અને અન્ય ૨૦૧૨ (૮) એસસીઆર ૧૨૮ = (૨૦૧૨) ૮ એસસીસી ૨૧૬ – પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૨. કરાર આપવો એ અનિવાર્યપણે એક વાણિજ્યિક વ્યવહાર છે જે આવા વાણિજ્યિક નિર્ણય માટે સુસંગત વિચારણાના આધારે નક્કી થવો જોઈએ. આનો અર્થ એ છે કે જે શરતોને આધીન ટેન્ડરો મંગાવવામાં આવે છે તે ન્યાયિક ચકાસણી માટે ખુલા નથી સિવાય કે એવું જણાય કે તે કોઈ ચોક્કસ ટેન્ડર અથવા ટેન્ડરોના વર્ગને લાભ આપવા માટે ખાસ બનાવવામાં આવ્યા છે. તેમજ ટેન્ડરો મંગાવનાર સત્તાધિકારી શુદ્ધબુદ્ધિપૂર્વકના અને સચોટ કારણોસર વાટાઘાટો કરી શકે છે અથવા છૂટ આપી શકે છે, જો કે આવી છૂટ ટેન્ડર પ્રક્રિયાને સંચાલિત કરતી શરતો હેઠળ પરવાનગી પાત્ર હોય. [પેરા ૮]

૨.૩. વર્તમાન કેસમાં, તે વિવાદિત નથી કે ટેન્ડર દસ્તાવેજો સાથે સૂચિત કરારને લાગુ પડતા નિયમો અને શરતો જોડાયેલા ન હતા. એમ હોવાથી, જે શરતોને આધીન કરાર પર કામ કરવાનું હતું તે સ્પષ્ટ કર્યા વિના કરાર આપવો એ ગંભીર વહીવટી અને કાનૂની ગૂંચવણોમાં પરિણમે તે સ્વાભાવિક હતું. તેવી જ રીતે ટેન્ડર દસ્તાવેજોમાં પેનલ્ટી ક્લોઝની ગેરહાજરી એ સમગ્ર ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ગંભીર ખામી હતી. આ ઉપરાંત, અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલી રકમ કરતાં માત્ર અનામત કિંમત જ વધુ નથી પરંતુ બજાર સર્વેક્ષણમાં પણ અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલ રકમ કરતાં વધુ દરો સામે આવ્યા છે. તેથી અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલ દરે કોઈપણ કરારની ફાળવણીના પરિણામે રેલવેને ભારે નાણાકીય નુકસાન થશે જે ન તો જાહેર હિતમાં છે કે ન તો કોઈ કાયદાકીય

ફરજ દ્વારા જરૂરી છે. આવી બાબતોમાં સમયનો અંતરાલ મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે કારણ કે તે ખરેખર હાથ પરના કેસમાં ભજવે છે. [પેરા ૭]

૨.૪. તેથી, ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાનો નિર્ણય કોઈપણ રીતે ભેદભાવપૂર્ણ અથવા બદલ્લગીયપૂર્વકનો ન હતો. તેનાથી વિપરીત, જો ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ખામીઓ હોવા છતાં કરાર આપવામાં આવ્યો હોત તો ટેન્ડર પ્રક્રિયાની માન્યતાને અસર કરતી કાયદેસરતા અને ઔચિત્યને સ્પર્શતા ગંભીર પ્રશ્નો ઉભા થયા હોત. સક્ષમ સત્તાધિકારીએ ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાનો નિર્ણય લીધો હોવાથી, તેનાથી અપીલકર્તાના કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન થતું નથી અથવા સામાવાળાની કાર્યવાહીને ગેરવાજબી કહી શકાય નહીં કે જેથી કોર્ટ તરફથી કોઈપણ દખલગીરીની ખાતરી આપી શકાય. તે દષ્ટિએ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમને બાજુ પર રાખવામાં અને રિટ અરજી ફગાવી દેવામાં સંપૂર્ણપણે વાજબી હતી. [પેરા ૧૧]

કેસ લો સંદર્ભ:

૧૯૯૮ (૩) સપ્લીમેન્ટરી એસસીઆર ૪૨૧	આધાર રાખવામાં આવ્યો	પેરા ૬
૨૦૦૯ (૬) એસસીઆર ૬૬૩	આધાર રાખવામાં આવ્યો	પેરા ૯
૧૯૯૪ (૨) સપ્લીમેન્ટરી એસસીઆર ૧૨૨	આધાર રાખવામાં આવ્યો	પેરા ૯

૨૦૦૬ (૧૦) સપ્લીમેન્ટરી એસસીઆર ૬૦૬	આધાર રાખવામાં આવ્યો	પેરા ૯
૨૦૧૨ (૮) એસસીઆર ૧૨૮	આધાર રાખવામાં આવ્યો	પેરા ૯

સિવિલ અપેલેટ હુકુમત: સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૭૫૧ વર્ષ ૨૦૧૩.

ગુવાહાટી, આસામ ખાતેની હાઈકોર્ટના રિટ અપીલ નં. ૭૯ વર્ષ ૨૦૧૨ ના તારીખ ૦૬.૦૬.૨૦૧૨ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે.

અપીલકર્તાઓ તરફે ડૉ. અભિષેક મનુ સિંઘવી, સી. મુકુંદ, પ્રિયંકર સાહા, એકતા ભસીન, પંકજ સૈન, અમિત ભંડારી, ચારુલ સરીન, બિજોય કુમાર જૈન. સામાવાળાઓ તરફે આર.પી. ભટ્ટ, એ.કે. શ્રીવાસ્તવ, વિકાસ મલ્હોત્રા, પી. અગ્રવાલા, રજત માથુર, શ્રીકાંત એન. તેરદાલ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ ટી.એસ. ઠાકુર દ્વારા આપવામાં આવેલ.

૧. રજા મંજૂર કરવામાં આવી.

૨. આ અપીલ ગુવાહાટી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ૬ઠ્ઠી જૂન, ૨૦૧૨ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી ઉદ્ભવે છે, જેના દ્વારા રિટ અપીલ (સી) નં. ૭૯ વર્ષ ૨૦૧૨ મંજૂર કરવામાં આવી છે; તે કોર્ટની સિંગલ બેન્ચ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ ૪થી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૨ નો ચુકાદો અને હુકમ બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો છે અને અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ રિટ પિટિશન (સી) નં. ૪૬૬૮ વર્ષ ૨૦૧૧ ફગાવી દેવામાં આવી છે.

૩. તારીખ ૧૨મી જુલાઈ, ૨૦૧૧ ની નોટિસની શરતો મુજબ ડિવિઝનલ કોમર્શિયલ મેનેજર, તિનસુકિયાએ ટ્રેન નં. ૧૫૯૬૦/૧૫૯૫૯ કામરૂપ એક્સપ્રેસ પર VPH (પાર્સલ વાન) માં ૨૩ ટન જગ્યાના ત્રણ વર્ષના લીઝની

ગ્રાન્ટ માટે ટેન્ડરો મંગાવ્યા હતા. ટેન્ડર નોટિસનો જવાબ આપનારાઓમાં અહીંના અપીલકર્તા પણ હતા જેમણે સૂચિત લીઝ માટે પ્રત્યેક ટ્રીપ દીઠ રૂ. ૧,૪૬,૮૭૨/- ની રકમની ઓફર કરી હતી. અપીલકર્તાની ઓફર સૌથી ઊંચી હોવા છતાં ટેકનિકલ અને વહીવટી કારણોસર રેલવે વહીવટીતંત્ર દ્વારા ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાને સંબોધવામાં આવેલ ૬ઠ્ઠી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ નો સંચાર તે સંબંધમાં અપીલકર્તાને જારી કરવામાં આવ્યો હતો, જેમણે તેને ગુવાહાટી હાઇકોર્ટ સમક્ષ ડબલ્યુ.પી. (સી) નં. ૪૬૬૮ વર્ષ ૨૦૧૧ માં પડકાર્યો હતો.

૪. તેમના કાઉન્ટર એફિડેવિટમાં રેલવેએ ટેન્ડર રદ/ખારજ કરવાનો બચાવ માત્ર એ આધાર પર જ નહોતો કર્યો કે અપીલકર્તાને તેની બિડ સૌથી ઊંચી જણાવાને કારણે જ તેની તરફેણમાં કરાર ફાળવવા માટે કોઈ નિહિત અધિકાર પ્રાપ્ત થયો નથી, પરંતુ એ આધાર પર પણ કર્યો કે ટેન્ડર નોટિસ રદ/પાછી ખેંચવાની સત્તા રેલવે વહીવટીતંત્ર દ્વારા ખાસ તેની તરફેણમાં અનામત રાખવામાં આવી હતી. આ ઉપરાંત, ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાનું વ્યાજબી ઠેરવવામાં એ આધાર પર પણ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે રેલવે વહીવટીતંત્રને તેમાં એક ગંભીર ખામી જોવા મળી હતી, કારણ કે ટેન્ડર ફોર્મ્સ જે શરતો અને નિયમોને આધીન કરાર ફાળવવામાં આવી શકે છે તે સાથે જોડ્યા વિના જારી કરવામાં આવ્યા હતા. એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે ટેન્ડર દસ્તાવેજોમાં અત્યંત અગત્યનો પેનલ્ટી કલોઝ સામેલ કરવામાં આવ્યો ન હતો. સામાવાળાના મતે આ ચૂક અને ખામીઓ યોગ્ય સમયે નવી પ્રક્રિયા દ્વારા અનુસરવા માટે ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવા માટે પૂરતી હતી.

૫. ગુવાહાટી હાઇકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ, જેમની સમક્ષ આ બાબતની દલીલ કરવામાં આવી હતી, તેમણે એવો મત લીધો હતો કે ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાને કારણે અપીલકર્તાના દરો જાહેર થઈ જવાથી અપીલકર્તાને પૂર્વગ્રહ થયો હતો. વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે દરેક જાહેર સત્તાધિકારીએ કરાર આપતી વખતે ન્યાયી રીતે કાર્ય કરવું જરૂરી છે અને ટેન્ડર

પ્રક્રિયા રદ કરવાના કારણો રિટ અરજીના વિરોધમાં દાખલ કરવામાં આવેલ એફિડેવિટમાં પાછળથી જાહેર કરવાના બદલે અપીલકર્તાને મોકલેલા સંચારમાં દર્શાવવા જોઈતા હતા. વિદ્વાન સિંગલ જજે તદનુસાર એ નિર્દેશ સાથે રિટ અરજી મંજૂર કરી હતી કે જ્યાં સુધી અપીલકર્તા પક્ષકારો વચ્ચેના કરારના ભાગરૂપે પેનલ્ટી કલોઝ સ્વીકારવાનું વચન આપે, ત્યાં સુધી રેલવે વહીવટીતંત્ર વચન મળ્યાના ૧૫ દિવસની અંદર સ્વીકૃતિ અને પરિણામી કરારની ફાળવણી માટે તેની બિડ પર વિચાર કરશે.

૬. ઉપરોક્ત ચુકાદા અને હુકમથી વ્યથિત થઈને, રેલવે વહીવટીતંત્રે ગુવાહાટી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ રિટ અપીલ (સી) નં. ૭૯ વર્ષ ૨૦૧૨ દાખલ કરી હતી. રૌનક ઇન્ટરનેશનલ લિ. વિ. આઈ.વી.આર. કન્સ્ટ્રક્શન લિ. અને અન્ય (૧૯૯૯) ૧ એસસીસી ૪૯૨ માં આ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખીને ડિવિઝન બેન્ચે ઠેરવ્યું હતું કે અપીલકર્તાને માત્ર તેની બિડ સૌથી ઊંચી હોવાના કારણે કરાર આપવાનો દાવો કરવાનો કોઈ અધિકાર પ્રાપ્ત થયો નથી. તેમાં વધુમાં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ટેન્ડરની બાબતોમાં ન્યાયિક સમીક્ષાનો વ્યાપ મર્યાદિત હોવાથી, જ્યાં સુધી સક્ષમ સત્તાધિકારીનો નિર્ણય જાહેર હિતની વિરુદ્ધ, અતાર્કિક, બદઈરાદાપૂર્વકનો અથવા ગેરકાયદેસર ન હોય ત્યાં સુધી કોર્ટે પોતાને પ્રક્રિયામાં દખલ કરતા અટકાવવા પડે. એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરતો હુકમ નિર્ણયના કારણો અંગે મૌન હોવાના કારણે જ તે કોર્ટને કયા આધારે રદ કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો તે શોધવા માટે રેકૉર્ડ જોતા અટકાવતો નથી. તેવી જ રીતે અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલા દરો જાહેર થવાથી અપીલકર્તાને પૂર્વગ્રહ થશે તેવી દલીલને રેલવે વહીવટીતંત્રના નિર્ણયમાં દખલગીરીને વ્યાજબી ઠેરવવાના આધાર તરીકે નકારી કાઢવામાં આવી હતી જે અન્યથા કાયદેસર અને શુદ્ધબુદ્ધિપૂર્વકનો હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. અગાઉ જોયા મુજબ વર્તમાન અપીલ ઉક્ત નિર્ણયને પડકારે છે.

૭. અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલને થોડા વિસ્તારપૂર્વક સાંભળ્યા છે. ભૌતિક તથ્યો વિવાદિત નથી. તે વિવાદિત નથી કે ટેન્ડર દસ્તાવેજો સાથે સૂચિત કરારને લાગુ પડતા નિયમો અને શરતો જોડાયેલા ન હતા. એમ હોવાથી, જે શરતોને આધીન કરાર પર કામ કરવાનું હતું તે સ્પષ્ટ કર્યા વિના કરાર આપવો એ ગંભીર વહીવટી અને કાનૂની ગૂંચવણોમાં પરિણમે તે સ્વાભાવિક હતું. એ પણ વિવાદિત નથી કે કંટ્રોલિંગ ઓફિસરની મંજૂરીથી કોઈ ટેન્ડર બોક્સ ઓપનિંગ કમિટી નીમવામાં આવી ન હતી કે સંબંધિત ડિવિઝન દ્વારા ટેન્ડર દસ્તાવેજોની વાસ્તવિકતા માટે કોઈ ચકાસણી કરવામાં આવી ન હતી. ટેન્ડર દસ્તાવેજોમાં પેનલ્ટી કલોઝની ગેરહાજરી એ તેવી જ રીતે સમગ્ર ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ગંભીર ખામી હતી. તે દૃષ્ટિએ ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાનું બદલવાપૂર્વકનું કહી શકાય નહીં જેથી હાઈકોર્ટ દ્વારા દખલગીરીની જરૂર પડે. સામાવાળાઓએ, અમારી સમક્ષ દાખલ કરેલી તેમની લેખિત રજૂઆતોમાં, પરિપત્ર નં. ૧૨ વર્ષ ૨૦૦૬ નો સંદર્ભ આપ્યો છે જેના દ્વારા પાર્સલ સેવાઓ ચલાવવાના હેતુઓ માટે ટ્રેનોમાં વર્તમાન જગ્યા લીઝ પર આપવા માટે માર્ગદર્શિકા જારી કરવામાં આવી છે. આ માર્ગદર્શિકા, અન્ય બાબતોની સાથે, નિર્ધારિત કરે છે કે એક ટેન્ડર કમિટીની રચના કરવામાં આવશે જે જરૂરિયાતનું પાલન વર્તમાન કેસમાં ટેન્ડર નોટિસ જારી કરતી વખતે પણ કરવામાં આવ્યું ન હતું. આ ઉપરાંત, રેલવે મંત્રાલયે, તારીખ ૩૧મી મે, ૨૦૧૨ ના પરિપત્ર નં. ૧૩ દ્વારા પાર્સલ અને લગેજ સેવાઓના બુકિંગ માટેના દરના માળખામાં સુધારો કર્યો છે. કામરૂપ એક્સપ્રેસ માટેનો સુધારેલો દર પ્રત્યેક ટન દીઠ રૂ. ૪૭૫૬/- છે. તે આધારે ગણવામાં આવતી અનામત કિંમત રૂ. ૧,૮૪,૧૦૦/- થાય છે. અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી ઓફર તે રકમ કરતા ઘણી ઓછી હતી. આ ઉપરાંત, હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા વચગાળાના હુકમની શરતો મુજબ કરવામાં આવેલા બજાર સર્વેક્ષણ પરથી જાણવા મળ્યું હતું કે કરાર પ્રત્યેક ટ્રીપ દીઠ રૂ. ૨,૨૫,૦૦૦/- મેળવી શકે છે જે અપીલકર્તા દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા રૂ. ૧,૪૬,૮૭૨/- કરતા નોંધપાત્ર રીતે વધુ હતા. એ કહેવું પૂરતું છે કે આજની તારીખે લાગુ પડતી અનામત કિંમત અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલી રકમ કરતા વધુ હોવા

ઉપરાંત, બજાર સર્વેક્ષણમાં પણ અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલ રકમ કરતા વધુ દરો સામે આવ્યા છે. તેથી અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલ દરે કોઈપણ કરારની ફાળવણીના પરિણામે રેલવેને ભારે નાણાકીય નુકસાન થશે જે ન તો જાહેર હિતમાં છે કે ન તો કોઈ કાયદાકીય ફરજ દ્વારા જરૂરી છે. આવી બાબતોમાં સમયનો અંતરાલ મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે કારણ કે તે ખરેખર હાથ પરના કેસમાં ભજવે છે.

૮. રાજ્ય અને તેની સંસ્થાઓ દ્વારા કરાર આપવાને લગતી બાબતોમાં ન્યાયિક સમીક્ષાનો વ્યાપ આ કોર્ટના નિર્ણયોની લાંબી હારમાળા દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. જ્યારે આ નિર્ણયો સ્પષ્ટપણે સ્વીકારે છે કે કરાર ફાળવવાના સંબંધમાં સરકાર અને તેની સંસ્થાઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સત્તા વ્યથિત પક્ષકારના ઈન્સ્ટિટ્યુશન પર ન્યાયિક સમીક્ષાને આધીન છે, આવા ટેન્ડરો મંગાવતી નોટિસના જવાબમાં ટેન્ડર સબમિટ કરવું એ માત્ર ઓફર કરવા સમાન છે જેને સ્વીકારવા રાજ્ય અથવા તેની એજન્સીઓ બંધાયેલી નથી. તેથી ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ભાગ લેનારા બિડરો એવી આગ્રહ રાખી શકે નહીં કે તેમના ટેન્ડર માત્ર એટલા માટે સ્વીકારવા જોઈએ કે આપેલ ટેન્ડર સૌથી ઊંચું છે કે સૌથી નીચું છે, જેનો આધાર એ વાત પર છે કે કરાર જાહેર મિલકતના વેચાણ માટે છે કે સરકાર વતી કામોના અમલીકરણ માટે. ભાગ લેનારા બિડરો માત્ર તેમના ટેન્ડરોના મૂલ્યાંકનની બાબતમાં ન્યાયી, સમાન અને ભેદભાવ વિનાની સારવાર મેળવવા માટે હકદાર છે. એ પણ સારી રીતે સ્થપાયેલું છે કે કરાર આપવો એ અનિવાર્યપણે એક વાણિજ્યિક વ્યવહાર છે જે આવા વાણિજ્યિક નિર્ણય માટે સુસંગત વિચારણાના આધારે નક્કી થવો જોઈએ. આનો અર્થ એ છે કે જે શરતોને આધીન ટેન્ડરો મંગાવવામાં આવે છે તે ન્યાયિક ચકાસણી માટે ખુલ્લા નથી સિવાય કે એવું જણાય કે તે કોઈ ચોક્કસ ટેન્ડર અથવા ટેન્ડરોના વર્ગને લાભ આપવા માટે ખાસ બનાવવામાં આવ્યા છે. તેમજ ટેન્ડરો મંગાવનાર સત્તાધિકારી શુદ્ધબુદ્ધિપૂર્વકના અને સચોટ કારણોસર વાટાઘાટો કરી શકે છે અથવા છૂટ આપી

શકે છે, જો કે આવી છૂટ ટેન્ડર પ્રક્રિયાને સંચાલિત કરતી શરતો હેઠળ પરવાનગી પાત્ર હોય.

૯. એ કહેવું પૂરતું છે કે કરાર આપવાની બાબતમાં સરકાર અને તેની એજન્સીઓએ દરેક સમયે વ્યાજબી અને ન્યાયી રીતે કાર્ય કરવાનું હોય છે. તે હદ સુધી કોર્ટમાં ટેન્ડરને લાગુ કરી શકાય તેવો અધિકાર છે જે એ તપાસવા સક્ષમ છે કે વ્યથિત પક્ષકાર સાથે અન્યાયી વર્તન કરવામાં આવ્યું છે કે જાહેર હિતના નુકસાન માટે ભેદભાવ કરવામાં આવ્યો છે. (જુઓ: મેરઠ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિ. એસોસિએશન ઓફ મેનેજમેન્ટ સ્ટડીઝ અને અન્ય વગેરે (૨૦૦૯) ૬ એસસીસી ૧૭૧ અને એર ઇન્ડિયા લિ. વિ. કોચીન ઇન્ટરનેશનલ એરપોર્ટ લિ. (૨૦૦૦) ૧ એસસીઆર ૫૦૫).

૧૦. કરાર સંબંધિત બાબતોમાં ન્યાયિક સમીક્ષાના વ્યાપની આ કોટ દ્વારા ટાટા સેલ્યુલર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૧૯૯૪) ૬ એસસીસી ૬૫૧, રૌનક ઇન્ટરનેશનલ લિ. ના કેસમાં (ઉપર મુજબ) અને જગદીશ મંડલ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા અને અન્ય (૨૦૦૭) ૧૪ એસસીસી ૫૧૭ માં અને અન્ય કેટલાક નિર્ણયોમાં વધુ તપાસ કરવામાં આવી હતી જેનો સંદર્ભ લેવાની જરૂર નથી. મિશિગન રબર (ઇન્ડિયા) લિ. વિ. સ્ટેટ ઓફ કલોરડો અને અન્ય (૨૦૧૨) ૮ એસસીસી ૨૧૬ માં આ વિષય પર કાનૂની સ્થિતિ વ્યાપક સમીક્ષા પછી સારાંશમાં રજૂ કરવામાં આવી હતી અને ન્યાયિક સમીક્ષાની પ્રક્રિયા માટે લાગુ પડતા કાયદાના સિદ્ધાંતો નીચેના શબ્દોમાં ઓળખવામાં આવ્યા હતા:

"૧૯. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, નીચેના સિદ્ધાંતો ઉભરી આવે છે:

(a) અનુચ્છેદ ૧૪ ની મૂળભૂત જરૂરિયાત રાજ્ય દ્વારા કાર્યવાહીમાં ન્યાયીપણું છે, અને સારમાં બિન-મનસ્વીતા એ ન્યાયી રમતના હૃદયના ધબકારા સમાન છે. આ કાર્યવાહીઓ ન્યાયિક સમીક્ષાને માત્ર તે હદ સુધી જવાબદાર છે કે રાજ્યએ પારખી શકાય તેવા કારણસર કાયદેસર રીતે કાર્ય કરવું જોઈએ અને કોઈપણ આંતરિક

હેતુ માટે ધૂનથી નહીં. જો રાજ્ય વાજબીપણાની મર્યાદામાં રહીને કામ કરે છે, તો રાષ્ટ્રીય પ્રાથમિકતાઓને ધ્યાનમાં લેવી કાયદેસર રહેશે;

(b) ટેન્ડરનું મૂલ્ય નક્કી કરવું એ સંપૂર્ણપણે કારોબારીની હકુમત હેઠળ છે અને આ પ્રક્રિયામાં કોર્ટની ભાગ્યે જ કોઈ ભૂમિકા હોય છે સિવાય કે કારોબારીની આવી કાર્યવાહીને રદ કરવા સિવાય કે જે મનસ્વી અથવા ગેરવાજબી સાબિત થાય. જો સરકાર ટેન્ડરો મંગાવીને કરારો આપવા જેવા અમુક સ્વસ્થ ધોરણો અને ધારાધોરણો અનુસાર કાર્ય કરે છે, તો તે સંજોગોમાં કોર્ટની દખલગીરી ખૂબ જ મર્યાદિત છે;

(c) ટેન્ડર દસ્તાવેજની શરતો ઘડવા અને કરાર આપવાની બાબતમાં, રાજ્ય સત્તાવાળાઓને વધુ છૂટ આપવી જરૂરી છે સિવાય કે ટેન્ડર આપનાર સત્તાધિકારીની કાર્યવાહી દૂષિત જણાય અને તેની વૈધાનિક સત્તાઓનો દુરુપયોગ હોય, તો કોર્ટ દ્વારા દખલગીરીની ખાતરી આપવામાં આવતી નથી;

(d) કોન્ટ્રાક્ટર પાસે કાર્યને સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ કરવાની ક્ષમતા અને સંસાધનો છે તે સુનિશ્ચિત કરવા ટેન્ડરો માટે અમુક પૂર્વશરતો અથવા લાયકાતો નક્કી કરવી આવશ્યક છે; અને

(e) જો રાજ્ય અથવા તેની સંસ્થાઓ કરાર આપવામાં વાજબી રીતે, ન્યાયી રીતે અને જાહેર હિતમાં કાર્ય કરે છે, તો ફરીથી, કોર્ટની દખલગીરી ખૂબ જ પ્રતિબંધિત છે કારણ કે કોઈપણ વ્યક્તિ સરકાર સાથે વેપાર કરવાના મૂળભૂત અધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં.

૨૦. તેથી, ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ટેન્ડર અથવા કરાર સંબંધિત બાબતોમાં દખલ કરતા પહેલા કોર્ટે પોતાની જાતને નીચેના પ્રશ્નો પૂછવા જોઈએ:

(i) શું સત્તાધિકારી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અથવા લેવાયેલ નિર્ણય બદલવાપૂર્વકનો છે અથવા કોઈની તરફેણ કરવાનો હેતુ ધરાવે છે; અથવા શું અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અથવા લેવાયેલો નિર્ણય એટલો મનસ્વી અને અતાર્કિક છે કે કોર્ટ કહી શકે: "નિર્ણય એવો છે કે વ્યાજબી રીતે અને સંબંધિત કાયદા અનુસાર કાર્ય કરતા કોઈ પણ જવાબદાર સત્તાધિકારીએ પહોંચી શક્યા ન હોત": અને (ii) શું જાહેર હિતને અસર થઈ છે. જો ઉપરોક્ત પ્રશ્નોના જવાબો નકારાત્મક હોય, તો અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ કોઈ દખલગીરી થવી જોઈએ નહીં."

૧૧. આ હુકમના અગાઉના ભાગમાં ધ્યાન દોર્યા મુજબ ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાનો નિર્ણય કોઈપણ રીતે ભેદભાવપૂર્ણ અથવા બદલવાપૂર્વકનો ન હતો. તેનાથી વિપરીત, જો ટેન્ડર પ્રક્રિયામાં ખામીઓ હોવા છતાં કરાર આપવામાં આવ્યો હોત તો ટેન્ડર પ્રક્રિયાની માન્યતાને અસર કરતી કાયદેસરતા અને ઔચિત્યને સ્પર્શતા ગંભીર પ્રશ્નો ઉભા થયા હોત. સક્ષમ સત્તાધિકારીએ ટેન્ડર પ્રક્રિયા રદ કરવાનો નિર્ણય લીધો હોવાથી, તેનાથી અપીલકર્તાના કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન થતું નથી અથવા સામાવાળાની કાર્યવાહીને ગેરવાજબી કહી શકાય નહીં કે જેથી કોર્ટ તરફથી કોઈપણ દખલગીરીની ખાતરી આપી શકાય. તે દૃષ્ટિએ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમને બાજુ પર રાખવામાં અને રિટ અરજી ફગાવી દેવામાં સંપૂર્ણપણે વાજબી હતી.

૧૨. પરિણામે આ અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને આથી રૂ. ૨૫,૦૦૦/- આંકવામાં આવેલા ખર્ચ સાથે ફગાવી દેવામાં આવે છે.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.